

8. *Друкер Питер Ф.* Задачи менеджмента в XXI веке: Уч. пос. / Питер Ф. Друкер — М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. — 272 с.
9. *Мильнер Б.З.* Управление знаниями в корпорациях: Учебное пособие / Под ред. д-ра экон. наук, проф. Б.З.Мильнера / З.П. Румянцева, В.Г. Смирнова, А.В. Блинникова. — М.: Дело, 2006. — 304 с.
10. *Бармаков Б.* Роль информационного обеспечения в управлении компанией / Б. Бармаков // Управление компанией. — 2007. — № 2.
11. Твердохліб М. Г. Інформаційне забезпечення менеджменту: Навч. посібник. / М. Г. Твердохліб. — Вид. 2-ге, доп. та перероб. — К.: КНЕУ, 2002. — 224 с.
12. *Верба В.А.* Інформаційне забезпечення управління розвитком компанії / В.А. Верба // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. Випуск 22. — К.: КНЕУ, 2009. — С. 145—154.
13. *Тагаданов Д. Н.* Информация как основной фактор формирования конкурентной стратегии / Д. Н.Тагаданов // Менеджмент. — 2005. — № 1. — С. 11.
14. *Корнев Ю.Г.* Теоретичні аспекти інформаційного забезпечення підприємницької діяльності / Ю.Г. Корнев // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — №5. — С. 30—35.
15. *Петренко С.Н.* Контроллинг: Учеб. пособие / С.Н. Петренко — К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. — 328 с.
16. *Шастико А.* Неполные контракты: проблемы определения и моделирования / А. Шастико // Вопросы экономики. — 2001. — № 6. — С. 133—138.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2010.

УДК 658.016.4:691

В.І.Хомяков, д-р техн. наук, професор,
Я.О.Ковальчук, аспірант,
Черкаський державний технологічний університет

БУДІВЕЛЬНИЙ КЛАСТЕР ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У роботі представлено характеристику різноманітних об'єднань підприємств, а також визначено кластер як найефективніший спосіб об'єднань. Пропонується утворення будівельного кластеру на території міста Черкаси з метою підвищення потенціалу та виходу з кризового стану підприємств з виготовлення будівельних матеріалів.

Аннотация. В работе представлена характеристика различных объединений предприятий, а также определен кластер как наиболее эффективный способ объединения. Предлагается создание строительного

кластера на території міста Черкаси з метою підвищення потенціалу і вихода із кризисного положення підприємств по виготовленню будівельних матеріалів.

Annotation. The characteristics of various business associations, and also the cluster as the most effective way of association, are presented in this work. The creation of a build cluster in Cherkasy is offered to increase potential and out of the crisis situation of enterprises producing construction materials.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: підприємство, потенціал, будівельні матеріали, кластер.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: предприятие, потенциал, строительные материалы, кластер

KEYWORDS: enterprise, capacity building materials, cluster

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями.

На сучасному етапі України у зв'язку з економічною кризою склалось складне становище на підприємствах з виробництва будівельних матеріалів. У зв'язку з цим постає питання необхідності пошуку шляхів виходу даних підприємств з кризи. На підприємствах, що досліджуються, існують резерви розвитку потенціалу, що дають можливість подальшого зростання. Досягнення стабільності можливе за умов науково-технічних розробок, динамічного розвитку інноваційної складової економіки. Розширення інноваційної діяльності стає одним з найважливіших системних чинників підвищення рівня конкурентоздатності підприємств. Утворення кластеру може стати поштовхом для збільшення інновацій на підприємствах з виготовлення будівельних матеріалів, є можливим шляхом подолання кризи та повноцінного використання потенціалу підприємств.

Аналіз досліджень та публікацій. Положення щодо визначення потенціалу висвітлені в роботах І. Репіної, О. Федоніна, Л. Абалкіна, В. Архангельського та ін. Визначення понять щодо кластеру здійснювали М. Портер, С.І. Соколенко, Ю.В. Громико, П.Т.Каблук.

Постановка завдання: Метою роботи є дослідження діяльності підприємств з виготовлення будівельних матеріалів та визначення можливих шляхів підвищення потенціалу підприємств, що досліджуються.

Викладення матеріалу та результати.

Потенціал будь-якого підприємства — це можливість збалансованого використання усіх наявних резервів та можливостей для задоволення потреб споживачів шляхом виробництва конкурентоспроможних товарів та послуг [6, с. 11].

Потенціал будь-якої інституціональної одиниці є результатом взаємодії інститутів, ресурсів, конкурентних сил, детермінантів конкурентної переваги країни та наявності у певної групи людей підприємницьких та управлінських здібностей. Інституціональними одиницями є суб'єкти господарювання, на які націлена діяльність інститутів з метою забезпечення адекватних результатів. Вони включають у себе людину, сім'ю, домогосподарство, підприємство (або їх об'єднання, галузі, кластери) і національну економіку.

Економічний розвиток підприємств прямо пов'язаний зі здатністю виробляти конкурентоспроможну продукцію. Найраціональніший шлях підвищення конкурентоспроможності є вдосконалення економічних, технічних та інших показників виробленої продукції, перехід на інноваційний шлях розвитку.

Об'єднання підприємств у різні форми може дати поштовх у створенні інновацій та підвищення продуктивності праці.

Для того, щоб визначити різні види економічних об'єднань, можна зробити класифікаційну схему (рис. 1). Дана схема відображає ефективні переваги (в основному завдяки ефекту масштабу), що мають кластери та об'єднання технологічно пов'язаних учасників [9, с. 14].

	Різноманітні види діяльності	Технологічно пов'язані види діяльності
Ефективність та гнучкість	Міста	Промислові райони
Інновації	Творчі регіони	Кластери

Рис. 1. Чотири види об'єднань

Перший вид об'єднань (міста) формується на регіональному рівні (в умовах урбанізованої економіки), і забезпечує мінімізацію транспортних витрат та ефективність великомасштабних операцій об'єднання в цілому. Міста притягують широке коло економічної діяльності.

Другий тип об'єднань (промислові райони) включає економічну діяльність, що зближує фірми подібних або пов'язаних видів ділової активності, і веде до появи індустріальних районів. Такі райони формують основу гнучких виробничих систем, що може відповідати вимогам мінливих ринків.

На додаток до попередніх двох об'єднань, які характеризуються в основному ефективним доходом та гнучкістю, можна виділити два типи об'єднань, які можна охарактеризувати як центри накопичення знань та інновацій. Наприклад, у США ключовим фактором економічного зростання є інвестиції в кваліфікацію та в освіту або в людський капітал [8, с. 259].

Творчі регіони — це об'єднання організацій, де відбувається створення знань та інновацій без секторних кордонів. Основний акцент робиться на наявності регіонального різноманіття навичок та умінь.

Кластери — це об'єднання, де підтримання конкурентоспроможності базується на можливостях, які виникають у зв'язку із специфічним розташуванням [8, с. 15]. Кластери не виглядають як злагоджений потік товарів і послуг, швидше як досить динамічні заходи, що базуються на створенні знань, збільшенні прибутків та інноваціях у широкому сенсі.

Різні види фірм та організацій складають структуру кластеру [9, с. 16]. Визначається шість основних типів учасників кластеру: фірми, фінансові установи, громадські установи, університети, організації співробітництва та засоби масової інформації (рис. 2).

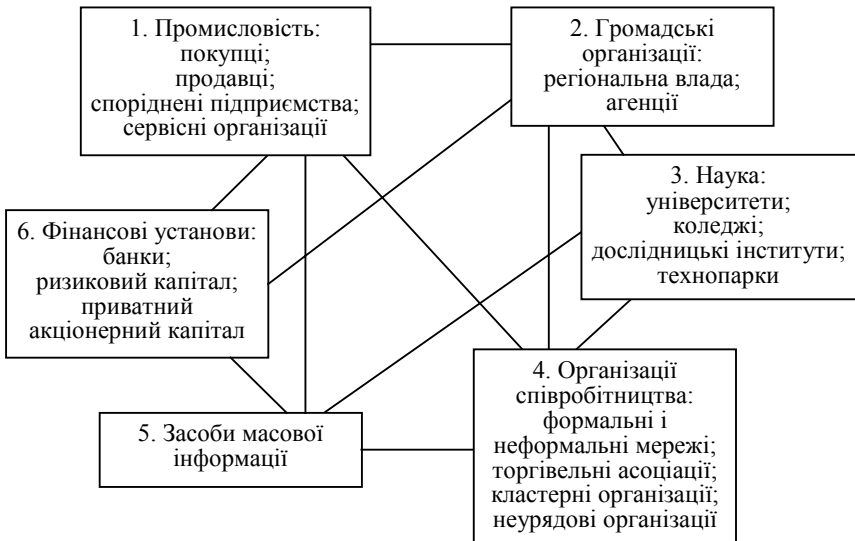

Рис. 2. Структура кластеру

Інноваційний процес на основі саме кластерних моделей у ринковій економіці підтримується інституційними і структурними факторами, пов'язаними з перерозподілом ресурсів відповідно до

критеріїв найповнішого задоволення поточного і перспективного платоспроможного попиту і структури суспільних потреб, що склалися [6, с. 97].

Отже, кластер є одним з найефективніших видів об'єднань, тому що саме він створює інноваційну модель розвитку підприємств, будучи ефективним способом взаємодії бізнесу та громадськості, шлях досягнення фактору синергії та підвищення конкурентоздатності окремих підприємств та регіону в цілому.

Кластер — це добровільне об'єднання самостійних юридичних осіб, які зберігають свій автономний юридичний статус, але спільно працюють заради виробництва конкурентоспроможної продукції та загальної і особистої економічної вигоди. Кластери формуються у певній сфері підприємництва при умові, що учасники кластеру пов'язані між собою технологічно і, як правило, за ознакою географічної близькості [6, с. 98].

Кластери — це виробничі мережі незалежних фірм (включаючи спеціалізованих виробників), установ, що генерують знання (університетів, дослідних інститутів, інжинірингових компаній), об'єднувальних та допоміжних закладів (брокерів, консультантів), фінансових структур та споживачів, що пов'язані один з одним ланцюгом виробництва та реалізації продукції. Якщо будь-яка фірма не бере участь у діяльності кластеру, однак займається виробництвом конкурентної для кластеру продукції, то вона, не маючи доступу до тих переваг, що дає кластер, поступово буде витиснута з ринку [4, с. 111].

Визначивши сутність кластеру як виду об'єднань підприємств, пропонується використати кластерний підхід до підприємств з виготовлення будівельних матеріалів.

На українських підприємствах з виготовлення будівельних матеріалів існують резерви розвитку потенціалу, що свідчить, з одного боку, про відсутність у цій галузі відчутного технічного прогресу, а з іншого — про значні можливості зростання. При цьому діяльність підприємств, що досліджуються, тісно пов'язана з будівництвом, яке в сучасних умовах вимагає постійного вдосконалення.

Будівництво — найбільш капіталовитратний і трудомісткий процес, що потребує стабільності та безперервності. Від його ефективності залежить стан економіки країни і добробуту населення не лише нині, а й у майбутньому [5]. У свою чергу, криза в будівництві веде до відсутності збуту на підприємствах з виробництва будівельних матеріалів.

Звернувшись до історичної довідки, можна зрозуміти причину сучасного кризового становища, що спостерігається на підприєм-

ствах з виробництва залізобетонних виробів та цегли. Для Радянської України було характерним будівництво типових серій житлових будинків. З початку 1960-х років житлове будівництво було основане на промисловому домобудівництві — спорудженні мікрорайонів з 5 та 9 поверхових серійних панельних будівель. Це знижувало собівартість будівництва та дозволяло збільшувати введення житла. Таким чином була створена відповідна виробнича база та інфраструктура: домобудівні комбінати, заводи залізобетонних виробів, заводи силікатної цегли. Але ж зараз у будівництві спостерігаються інші технології будівництва.

Підприємства, які були побудовані ще в 1950-1960-х роках з метою забезпечення будівельними матеріалами масового будівництва, зараз просто не витримують конкуренції. Технології даних підприємств є застарілими і низькоефективними.

Таким чином, будівельна галузь потребує сучасних вдосконалень, інноваційних впроваджень, але самостійно окремо взятому підприємству досить важко це зробити.

Перша кластерна модель управління регіональною економікою в Україні була запроваджена на Хмельниччині [1]. Суть даного будівельного кластеру полягає в об'єднанні всіх компонентів виробничого процесу від постачальників сировини до споживачів кінцевого продукту, представників влади та науки. Результатом об'єднання є те, що на сьогодні собівартість квадратного метру збудованого житла у місті Хмельницькому є однією з найнижчих в Україні, а також здійснюються великі будівельні проекти.

Виробники будівельних матеріалів самі повинні провокувати будівництво, повинні активно працювати. З цією метою пропонується організація будівельного кластеру як способу виходу підприємств будівельних матеріалів з кризової ситуації. Побудова кластеру пов'язана з необхідністю об'єднання в межах однієї зони виробничих бізнес-проектів у конкретні технологічні області, фундаментальні розробки та сучасні системи проектування нових продуктів і підготовку виробництва цих продуктів.

Отже, створення територіального будівельного кластеру є ефективним способом взаємодії бізнесу та громадськості, за рахунок фактору синергії та конкурентоздатності в соціальному і економічному розвитку регіону та населених пунктів.

У роботі пропонується організація регіонального кластеру з виготовлення будівельних матеріалів. Основною метою об'єднання є досягнення конкретного економічного результату, який стосується підвищення ефективності діяльності кожного підприємства, що в цілому буде сприяти зміцненню та прискоренню

розвитку регіону, відродженню вітчизняного виробництва та зацікавленості підприємств інвестувати перспективні проекти. Структуру запропонованого кластеру відображено на рис. 3.

Причиною збитковості підприємств з виготовлення будівельних матеріалів є відсутність обсягів реалізації, що стало наслідком зниження будівельної активності в регіоні. Основною метою організації кластеру є налагодження збуту підприємств з виготовлення будівельних матеріалів за рахунок здійснення будівництва та впровадження інновацій.

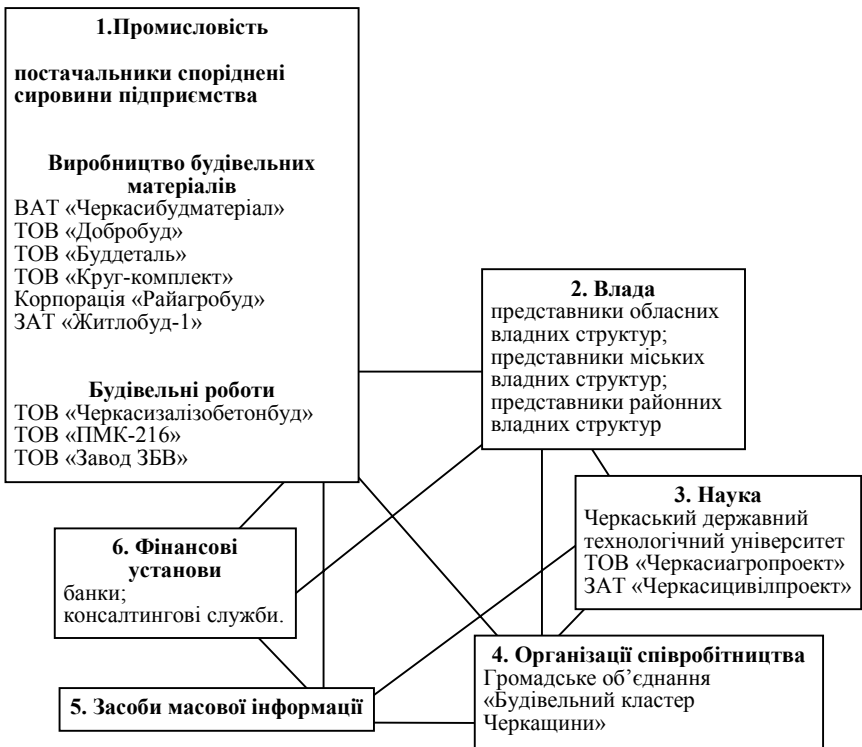

Рис. 3. Структура будівельного кластеру Черкащини

Пропонується утворити кластер на основі об'єднання наступних підприємств: ВАТ «Черкасибудматеріали», Асоціація «Група компаній «Добробуд» (ТОВ «Будівельний центр «Добробуд», ТОВ «Черкасизалізобетонстрой»), Холдинг «Черкасагропроект». Кожне з наведених підприємств має свої особливості, які пропонується переглянути.

ВАТ «Черкасибудматеріали» здійснюють виготовлення силікатної цегли. Перевагами даного підприємства на ринку є використання для намівання піску (пісок складає 92 % від загального складу матеріалів на виготовлення цегли) власного земснаряду з кар'єру, що є власністю підприємства. В основному силікатна цегла використовується у житловому будівництві, тому з метою реалізації власної продукції підприємство здійснює самостійне будівництво житла на території м. Черкас. Оскільки сучасні умови господарювання змушують шукати нові шляхи розвитку, підприємство впровадило виробництво ніздрюватих бетонів для житлового монолітного будівництва та для промислових об'єктів.

Асоціація «Група компаній «Добробуд» — це будівельно-орієнтована структура, що динамічно розвивається. Підприємства, що входять до асоціації чітко орієнтовані за видом діяльності. У практичній площині вони охоплюють три основні напрямки: будівництво повного циклу, виробництво будівельних матеріалів та супутніх виробів, інвестиційно-консалтингова діяльність. Будівництво здійснює компанія ТОВ «Черкасизалізобетонстрой», яка є найприбутковішим підприємством з-поміж досліджуваних. Виробництво будівельних матеріалів здійснює ТОВ «Будівельний центр «Добробуд», яке постійно впроваджує нові технології (у зв'язку з покращенням технологій будівництва), не погіршуючи при цьому якісний рівень виробництва традиційних виробів. Крім постійної модернізації виробництва і запуску нових технологічних ліній підприємство займається введенням у склад виробничої бази різних сировинних ресурсів (купівля кар'єрів та ін.), що позитивно відображається на собівартості продукції і фактичній незалежності у будівельному бізнесі.

Проектно-будівельний холдинг «Черкасиагропроект» здійснює послуги з виконання повного комплексу робіт, пов'язаних з проектуванням і будівництвом об'єктів виробничого, житлового і комунального призначення. До складу холдингу входять: ВАТ «Черкасиагропроект (проектний інститут), ВАТ «Черкасиводпроект» (проектний інститут), ВАТ «ПМК-216» (будівельна компанія), ТОВ «БудСталь» (компанія з продажу металопрокату), ТОВ «ЗБВ» (завод з виготовлення залізобетонних конструкцій). Підприємства холдингу мають досвід у проектуванні і будівництві «під ключ» об'єктів аграрного сектора.

Принципи організації будівельного кластеру Черкащини є наступними: створення спільного для всіх учасників бренду, добровільність та відкритість членства в кластері самостійних підприємств, спільна дистрибутивна мережа, кооперація та довіра, високі стандарти виробленої продукції.

Організація кластеру дасть змогу підприємствам з виготовлення будівельних матеріалів налагодити логістику постачань, логістику збуту, зменшити витрати на маркетинг.

Необхідність використання кластерів пояснюється тим, що: підприємства з виготовлення будівельних матеріалів є технологічно застарілими, а отже потребують інновацій, саме інноваційність повинна лежати в основі кластеру; підприємства з виготовлення будівельних матеріалів, що об'єднуються з будівельними підприємствами, працюють ефективніше, так як мають постійний збут продукції; утворення кластеру зможе здешевити житло за рахунок наближення взаємозв'язків між учасниками кластеру; у наукових центрах при кластерах можуть створюватись нові ідеї з підвищення конкурентоспроможності продукції, що виготовляється; цільове навчання робітників у навчальних закладах, що співпрацюють з кластером, дасть змогу забезпечити підприємства кваліфікованими «робочими руками».

Об'єднавши зусилля в межах кластеру підприємства забезпечать створення конкурентоспроможних утворень з метою впровадження науково-технічні досягнення в галузі будівництва.

Література

1. Будівельний кластер — європейський шлях розвитку / В. Третяк, В. Севастьянова. — Асоціація «Поділля Перший». — Хмельницький, 2005
2. Громыко Ю.В. Что такое кластеры и как их создавать. — Институт опережающих исследований. — <http://www.innosys.spb.ru/?id=791>
3. Каблук П.Т., Кропивко М.Ф. Кластеризация как механизм повышения конкурентоспособности та соціальної спрямованості аграрної економіки // Економіка АПК. — №1. — 2010.
4. Соколенко С.І. Кластеры в глобальной экономике. — К.: Логос, 2004.
5. Соціально-економічний стан України, наслідки для народу та держави. Національна доповідь. — К., 2009.
6. Хомяков В.І., Белінська В.М., Федоренко О.В. Потенціал і розвиток підприємства. — Черкаси: ЧДТУ, 2009. — 435 с.
7. Якубовський М.М., Щукін В.В. Структурні складові інноваційного розвитку промисловості // Формування ринкових відносин в Україні. — № 9 (76). — 2007.
8. Economic report of the president. United states government printing office. — Washington, 2010.
9. Clusters — Balancing Evolutionary and Constructive Forces. Orjan Solvell. — Sweden, 2008.
10. <http://www.avbmv.com.ua>
11. <http://ukrstat.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 12.10.2010.